

POUR LIRE L'OCCITAN

La plupart des règles occitanes d'écriture normalisée sont incluses dans le texte qui suit. Vous pouvez faire un test et voir quelles difficultés vous résistent. En parallèle, le même texte en graphie phonétique vous aidera, éventuellement, pour la prononciation du languedocien rouergat.

Signes	Pronociation	Exemples	Signes	Prononciation	Exemples
a intér.	a normal	Portal	eu	é-ou	Béu
a final	muet en o	Cabra	èu	è-ou	Nèu
e - é	é fermé	Estable	in	ï-n	Dins
è	è ouvert	Las èrbas	iu	ï-ou	Riu
o - ó	ou	Portal, Fangós	ia	io	Fantasiá
ò	o ouvert	Bòsc	j	tch	Se jai
u seul	u pointu	Un, Sus	v	b	Rivatèl
ai	a-ï (ail)	Aiga	able	aple	Estable
au	a-ou	Clau	nh	gn	Vèrnhe
oi	ou-i (ouil)	Boissonalha	lh	ill	Boissonalha
òì	o-ï	Cròì	on	ou	Moton
òu	o-ou	Nòu	n final	muet	Camin
ei	é-i	Lei	r final	muet	Galampejar
èi	è-i (eil)	Puèi	- g -	g entre voyelles muet	Aiga - Joga

La cabra del estable nòu passa pòrta e portal, sauta dins lo camin del riu, beu l'aiga de nèu frejassa e, ara que ten la clau de sa libertat sens autra lei que sa fantasiá, se'n va galampejar pel bòsc, joga al sauta-moton per en-sus la boissonalha, brosta las èrbas e las floretas novèlas, puèi lassa e plan repasmada se jai jos un vèrnhe cròì a l'abroa del rivatèl fangós.

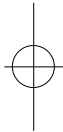
Lo cabro dél estaplé nou passo porto é pourtal, saouto dins lo cami dél riou, béou l'aïo dé nèou fretchasso, é aro qué té lo claou de so libertat, sèns aoutro léi qué so fontosió, s'én bo golompécha pèl bosq, jouo al saouto-moutou pèr én-sus lo bouissounaillo, brousto los èrbos e los flouretos noubèlos, puèi, lasso e plo répozimado, se tchäi tchous ün bèrgné cröi o l'obrouo dél ribotèl fangous.

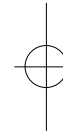
CANTA - GRELH

N° 41

SETEMBRE 1999

ROÈRGUE REGUÈRGUE...

"A ! C'est contre la terrible haine de tout enracinement qu'il nous faut lutter !" (*Dominique de Roux*)

"Cada rainal se pòrta la coeta a sa mòda !" *Aquò's una dicha de Roèrgue !*
"Òc ! ajustava la mameta, òc... Quand la li tenon pas..."

Aquò nos fa pensar, nautres Occitans, e autres regionalistas, als nòstres darrièrs desavenis, a prepaus d'una pus bèla libertat esperada per nòstras lengas. Lo camin serà encara lòng e coma los vièlhs rainals, nos calrà encara demorar un brieu sus las tauberas per servir un semblant de libertat.

Que li fa aquò, li sèm acostumats ! E çaquelà los òmes e lor politicalha pasan, mas las idèias justas demòran e avançan.

Nautres tanben, caputs que sèm, coma los ases de Roèrgue, avançam e avançarem.

Lo Grelh a conegut un polit estiu, entre Grelhons e entre amics de la cultura nòstra, e avèm sachut nos amassar dins l'amistat sens cercar bregas ambe deun. Podèm èstre fièrs del trabalh complit en 99 : un numerò especial de

*cion de dos libres de la colleccion Grelh Novèl ambe La filha del pagés e Trè
poètas de la Val d'Olt.*

*Baste qu'en l'annada 2000 poguèssem far un trabalh comparable ! Çò qu'es
segur, es que daissarem pas tombar los braces. Sèm de Roèrgue e sèm
reguèrgues.*

*Sens nos alassar, tornarem dire e explicar que, per nautres, las causas las
mai importantas son aqueles que son primièras, que son al començament e a la
basa d'un quicòm. Dins un ostal la causa la pus importanta es pas lo gal que fa
lo fièr a la cima del teulat. Mas la causa la pus fonsala se tròba dins las pèiras
de las apevasons, quitament escondudas. Sens elas, cossí tendriá la construc -
cion ?*

*Per nautres es çò-meteis. Sèm en primièr d'un ostal, ambe nòstre nòm, nòstre
sang, puèi d'un país, d'una region ambe sa cultura e sa lenga, d'una patria tan -
ben, puèi d'un ensemble encara pus bèl, de mai en mai bèl e expandit.*

*Mas aquel que vodriá nos far oblidar nòstras raiças primièras, trabalha a
destrantolar las pèiras de las nòstras apevasons...*

*Aquela empresa demolitiva es d'una inconsciènça que nos daissa sens
vòtz !*

*Mas, crentèssetz pas : es pas encara aqueste ser, ni deman matin, que nos
daissarem tòrcer !*

Canta-Grelh

SAVIESA PAÏSANA

*"Lo formatge es plan dins sa crosta
quand lo lach es bon dins son pièch.
E lo lach es bon dins son pièch
quand la vaca es plan dins son prat."*

André VALADIER

VIDA OCCITANA

Dins las pajas que venon, vos donam qualques novèlas de la familha grelho - nenca.

• *De libres d'òc an suscitats qualques commentaris bons de legir. Remarcarem aicí mai que mai las regas que nòstre amic lo majoral Joan FOURIÉ (París e Aude) consacra a La filha del pagés, l'òbra remarcabla de Loís VALÈS. De multiples legeires nos an fach part de lor plaser a lo legir e de la remiracion que pòrtan a l'autor. Trasmètèm.*

• *Malgrat las trebolanças a l'entorn de la Carta euròpenca per las Lengas Regionals de França, Roèrgue fa son camin. Grelh a festejat sos poètas d'Olt. E una **calandreta** tota jovenòta piupiuna a Rodés !*

• *Lo **dorsièr** nos tòrna menar sus las piadas dels pelegrins d'un còp-èra e de çò que vesían lors uèlhs en passant per nòstre polit Roèrgue !*

A ! mas aue. nòstras raices tenèm pas a las veire se tressecar ! Roèrgue.

NOVÈLAS OCCITANAS

• Ven de paréisser :

- *Regrèts auvernhats* : poèmas de Marilou DUCLOS. 32 pajas - 45 F. Ed. Lo Convisse - 9, pl. de la Paix - 15000 Aurillac.

- Loís VALÈS : *La filha del Pagés* (100 F, 220 p., Grelh Roergàs - 15, avenue Tarayre - 12000 Rodez). La literatura occitana en Roèrgue se caracteriza mai que mai per son estacament prigond a una cèrta tradicion terradorenca e a una vida paísana uèi en complet transmudament. Pauc o mai, l'òbra de totes los autors d'aquel airal es marcada al sagèl d'una ruralitat fonsa qu'ajèt sas grandors e tanben sos patiments, una ruralitat quitament omnipresenta qu'aviá, al fial dels sègles, contribuït a bastir una societat arrapada al trabalh e arnescada a la religion. Lo libre de Loís VALÈS, que ven de publicar lo Grelh Roergàs, es un exemple de mai d'aquela influéncia màger que, jos un vèl de nostalgia, ressontís encara dins l'ama e la memòria. Aquò dit, quand entemenèri la lectura d'aquesta *Filha del Pagés*, pensavi d'èstre confrontat a un raconte tragic, a una sorna istòria de familha, una lucha acarnassida d'interés, una negacion de l'amor dins un tablèu quitament balzacian. Siaguèri donc susprés de descobrir aquí una mena de *saga* familiara, una tièra de retrats plan campats, de personatges tras qu'umans, tròces de vidas mostrats dins lor quotidianitat e lor simplicitat. Las amors contrariadas de l'Annetta e del Mila an pas res a véser, çaquelà, ambe las de Mirelha e de Vincent. Sol lo pes de las tradicions socialas e de la volontat parentala se retròba dins las doas versions. Loís VALÈS escriu sens s'embarassar dins de consideracions metafisicas o dins de descripcions tròp alargadas. Sap d'un biais requist pintrar un personatge o explicitar una situacion. Fa pas de literatura. Conta çò que coneis e daissa córrer sa pluma. Se, dins *La Filha del Pagés*, lo contèxe social e uman es pro ben rendut, la psicologia dels actors principals se trapa un bricon sacrificada al profièt de l'accion, o puslèu de la narracion. L'autor prenguèt fòrça distància d'ambe sos erès e arriba pas totjorn a comunicar al lector la sentimentalitat que nos butariá a participar plenament a n'aquela istòria que carreja pasmens un bèl borrassal de viscut. Un libre que se legís ambe plaser e que nos pareis subretot coma un testimòni de primièra man sus una epòca e unas mentalitats a mand de desaparéisser als jorns de uèi.

Joan FOURIÉ

- Zefir Bòsc : *L'abbé Guillaume David, prêtre anticoncordataire de la Petite Église, dit Lo Bartassier ou L'Illuminé, d'Entraygues, 1754 - 1829* (98 p., 10 illustrations, 80 F franco auprès de l'auteur : Le Bosc Nalt d'Espeyrac - 12140 Entraygues). La Glèisa dels enfarinats siaguèt evocada ambe tendressa e un cèrt lirisme per Joan BODON dins son *Libre de Catòia*. Defèit, nombroses fosquèron en Roèrgue e dins la Nauta Auvèrnhha les prèires que contunhèron d'escondons a practicar lor religion segon lo rite ancian pendent la pontanada de la Revolucion, demorant fòrt e mòrt al contacte de lors parroquians administrant los sacraments e se butant a reconéisser pas la règla novèla

tors bartassiers se volguèron fidèls a lors abesques d'abans 1790 e refusèron tota somission tant al Papa qu'a l'Emperaire, sostenguts per una fe plan cavilhada e per una larga part de la populacion. E aquò durèt fins a la desparguda del darrièr regent enfarinat. Lo majoral Zefir Bòsc, qu'es pas besonh de presentar aici, nos restituís bèlament, ambe la sapiença que lo caracteriza e la coneissença prigonda qu'a de son teraire, l'existença d'un d'aqueles òmes de Diu fòra del comun. Una biografia precisa qu'esclaira d'un biais quitament intimista aquestas paginas desbrandadas de l'istòria nòstra. Un libre que, dos cents ans après los eveniments presentats, a pas perdut una mica de son actualitat e nos pareis tal un testimòni sociologic de primièra importança.

Joan FOURIÉ

• **Promocion** : Sèm fòrça uroses de poder benastrugar lo reire-capiscòl del Grelh Roergàs Jòrdi GIRARD, qu'un decret del President de la Republica del mes de mai nomèt cavalier dins l'òrdre nacional del Meriti, al nom del Ministèri de la Cultura. Tal grade podí pas melhor escàser al titulari de la Cigala de Lansarga de l'Òrt qu'a tant trabalh e qu'òbra encara tant dins lo domèni cultural. L'Escòla Glaudi Peyròt, La Gantierèla, lo Grelh Roergàs, tres noms famoses d'escòlas felibrencas que Jòrdi GIRARD ne tenguèt l'empenta un brave brieu. E de qué dire dels Amics d'Emma Calvé, dels Amics de Joan-Enric Fabre, de la Societat d'Estudis Milhautencs, bailejats de man de mèstre ? E doblidam pas l'òbra literària fruchosa e granada que lo majoral de Milhau a complida e complís per la *glòri del teraire* dins la bèla fisèlta a sa lenga e a son país occitans. E fisèlta es pas un mot bufèc, que fa 50 ans ongan que lo cavalier novelari es marcat al Cartabèu de santa Estèla.

Patric REVELLAT

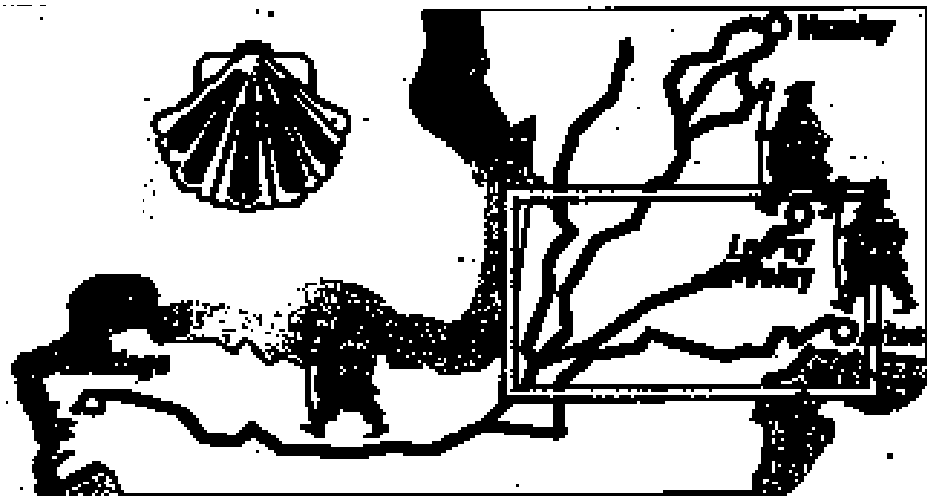
• **Romavatge d'Occitania a Lorda (25 d'abrial de 1999)** : Pel 42e còp, los romius pro nombroses - apr'aquí 250 - s'èran gandits tornamai sus l'abroa del Gave per pregar la Bona Maire del Bon Diu dins la lenga de Bernadeta. Lo majoral-abat Jòrdi PASSERAT i larguèt un crane presic claufit d'imatges sul Bon Pastor e sas fedas. Avian respondut present los grops plan fisèls del Gadalòc d'Agèn, dels Faisselièrs d'Agèn-d'Aveiron e de las Abelhas de Brageirac en Perigòrd. Los pelegrins se quitèron en se dire a l'an que ven pel darrièr dimenge d'abrial.

Patric REVELLAT

DINS LO VAM ROMIEU, UNA POLIDA FLORISON RELIGIOSA EN ROÈRGUE

SULS CAMINS DE SANT-JACME DE COMPOSTÈLA

En aqueste mes d'agòst èrem acampats a St-Come per nòstra Sant-Justin.

En plen sus un camin romieu, lo que davala d'Aubrac e contunha sus Concas.

Nòstre prepaus aici es pas de tornar far l'istòria d'aqueles pelegrinatges : sonque ne dire qualques mots, e subretot rapelar un pauc de çò que nasquèt, en çò nòstre, en aquel temps de fervor religiosa. Per aquò far, farem de braves manlèus al libre de Maurici BÒNI : Lo nòstre Roèrgue aimat.

DINS LOS FUMSES DEL TEMPS...

Primièrs pelegrins coneguts : En 950, Godescalc èra evesque d'Anis en Velai. Aquel nom d'evescat nos dis pas res a l'òra d'uèi. Efectivament, vèrs 1025, Anis cambièt son nom per prene aquel de *Lo Poi de Nòstra-Dama*. En aquel temps èra pas mai encara qu'una gròssa borgada, mas los evesques faràn çò que cal per la far viure.

Donc se dis qu'en 951, Godescalc, companhat d'una seguida pro nombrosa, s'encaminèt tras las montanhas sul camin de Compostèla.

Qualques dètz ans après (961), se podiá encontrar sul camin romieu un autre personatge de marca, lo comte Raimond II de Roèrgue. Avia pres la plan saja precaucion de testar avant de s'en anar. Faquèt bravament plan, perqu'è devia pas tornar veire sa tèrra

IDA FLORISON RELIGIOSA EN ROÈRGUE

Raimond II de Roèrgue, comte, marqués de Gotiá, esposèt Bèrta, una princessa italiana fòrt rica. Laissèt 4 enfants de sa femna e maites enfants naturals qu'oblidarà pas dins son testament famós que se pòt datar de 961, annada de sa mòrt. Acte remarcable per lo nombre de donacions que fasiá als monastèris e a las glèisas ; per citar pas qu'aqueles e aquelas que nos tocan de pus pròche rele-vèm : nòstra Dama de Rodés (glèisa catedrala), St-Amans, Concas, St-Sernin¹ de Rodés, Fijac, Bellòc-sus-Dordonha, Menda, Nant, Vabres, St-Antonin.

Per sos enfants naturals ajusta las disposicions siguentas :

"Lo castèl d'Aubin, la tèrra de Sinilio (?) e sa glèisa, la tèrra de Brandoneto (Brandonnet) e sas glèisas, la tèrra de Perizado (Parizot) e sa glèisa, demoraràn a mos filhs qu'ai ajut de la filha d'Odoïn."

La tèrra de Campolivado (Compolibat) e sa glèisa, e lo mas de Caransiac (Cransac) demoraràn a ma filha qu'ai ajuda de la filha d'Odoïn."

D'après un eschich de Bernard d'Angèrs, l'escolastre, que se tròba dins las archivas de Concas, sembla que Raimond II de Roèrgue aje trobada una mòrt tragica sul camin dels pèlegres de Sant-Jacme de Compostèla. Sembla que foguèt assassinat. Bernard d'Angèrs escriuè : *"Ragimondi, qui in via santi Jacobi, trucidatus fuit."*

M. BÒNI : *Lo nòstre Roèrgue aimat*

1 - St-Sernin jos Rodés : *Lo Monastèri.*

ESPANDIMENT DEL CAMIN ROMIEU

Al cors del XIe - XIIe, la devocion a Sant-Jacme s'espandís e pren una dimension europenca. Talament plan que apèla, se l'òm pòt dire, vèrs 1140, la redaccion d'un *guide* del pelegrin, degut, se pensa, a la pluma de Aimery PICAUD, de Parthenay-le-Vieux, e destinat a l'usatge dels pelegrins de Sant-Jacme. En realitat, aquel *guide* que disèm, constituissí la part cinquena d'un libre dedicat al laus del Apòstol : *Liber Santi Jacobi*.

I a tot d'abòrd las rotas grandas, semenadas per de luòcs de pelegrinatge, ont se pòdon ganhar indulgèncias, crotz, ponts e fonts dels romieus, monastèris e luòcs d'aculhença. Son plan frequentejadas en aquela passa, e mai davant tal enançament, d'autres, plan vièlhas, que s'èran delaissadas tòrnan prene vida.

Sus totas aquelas dralhas romivas, los òrdres religioses fan a qual lo mai per quilhar monastèris, glèisas e luòcs d'aculh.

En Roèrgue, Aubrac, Lévigac, Concas, Vilanòva e tantas maitas participan d'aquel vam, coma lo veirem.

Son quatre rotas que menan totas al sanctuari de Sant Jacme. Se rejonhan en una sola a Puente-la-Reina en tèrra espanhòla.

L'una passa per Sant-Geli (de Gard), Montpelhièr, Tolosa e lo Sompòrt.

Una altra passa per Lo Poi de Nòstra-Dama, Santa-Fe de Concas, Sant-Pèire de Moissac.

Una altra travèrsa Santa-Maria-Magdalena de Vezelay, Sant-Leonard en Lemosin, e la vila de Perigós.

Una altra encara passa per Sant-Martin de Tours, Sant-Ilari de Peitius, Sant-Estròpi de Santas, e la vila de Bordèu.

Liber Santi Jacobi

EN ROÈRGUE, LA VIDA ECCLESIASTICA APRÈS 800

En aquel temps, passèron sul sèti evescal Gaubèrt, Deosdat II, Jòrdi, Aimar II, Manfred. Estève, tot al còp abat de Concas e evesque de Rodés, Deosdat III, dont es parlat dins lo testament de Raimond II que dis : "*L'allèu de Solsac tengut per Deosdat, evesque de Rodés, anarà après sa mòrt a la glèisa Santa-Maria de Rodés.*" Deosdat III es lo constructor probable, o tot del mens l'evesque que consagrèt la catedrala romana de Rodés que deviá perdurar jucas en 1276, ont dins la nuèch del 16 de febrìer, s'aplatussèt de vielhum ambe son cloquièr qu'aviá fòrt naut. Per bona precaucion l'òm aviá dejà sarrat l'autar principal dedicat a la Vièrge. Conteniá tres coffrets de plomb ambe de relíquias. Tres autres autars èran dedicats a Sant Andriu, Sant Ioan Evangealista e Sant

hanc aram." Aquela pèira es espausada als uèlhs dels visitaires dins la catedrala de duèi. L'òm sab encara que la catedrala romana aviá sul portal principal un timpan que representava un Crist en Majestat, que a benlèu servit de modèl per aquel de Concas o que n'es estat copiat. Lo Crist original de Rodés, escapat urosament al malastre de 1276, es anat adornar lo timpan de Sant-Jòrdi de Cambolàs, ont es totjorn e ont se pòt remirar.

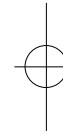
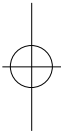
L'enraïçament parroquial e monastic : Urban dins los començaments, lo cristianisme se propaguèt pas que pichon a pichon dins las campanhas mai tradicionalistas e mai reguèrgas que las vilas a la novèla religion. Mas, tant-lèu dejà la nauta epòca merovingiana, un pauc cada grand domèni rural aviá sa capèla que devendrà lo mai sovent lo centre de la futura parròquia, al punt que, pro sovent, domèni e parròquia n'en vendràn a èstre confonduts.

Des còps, arriba que la capèla se bastigue, non pas tot al ras de la *villà* domaniala, mas dins un luòc mai agradiós, sus un termasson ennairat, comat tanben dins un emplaçament mejan, per èstre comuna a dos o tres domènis.

"Las raïças de las parròquias, escriu Jacme Bousquet, pausan des problèmas apassionants e totes difficiltes, vist lo pichon nombre de tèxtes qu'avèm. A la nauta epòca, belcòp d'aquelas parròquias èran restacadas a de monastèris, qualque-còp pro aluenhats, e sovent situats mai al nòrd : Sant-Marçal de Limòtges, Brantoma en Périgòrd, Montsalvi e Sant-Geraud d'Aurilhac dins lo Cantal, Sant-Chafre' del Monastièr en Velai, sens oblidar Sant-Amans de Rodés, restacat pendent un temps a la glèisa de Verdun en Lorrana.

Dins qualques cases aqueles ligams tòrnan montar a l'administracion dels reis merovingians, puèi carolingians pensamentoses d'apiejar per aquel biais la podensa reiala puslèu mal assegurada dins lo Miègjorn."

L'escaquièr parroquial se metèt donc en plaça e se completèt, jorn après jorn, e las glèisas se metèron jol patronatge de sants popularis. Coma lo fa remarcar Pèire Seguret, lo Roèrgue se faguèt pas veire acavunit dins aquela causida dels sants patrons, que se monstrèt, tot lo bèl contrari, d'esperit dubèrt e aculhador. Reçaupèt sant African que lo Cominge aviá rebotat, e onorèt sant Saturnin (Samin) de Tolosa, sant Artemon de Claromont d'Auvèrnha (St-Partèm), sant Julian de Brioda, sant Baudilha de Nimas (St-Bauzély e St-Bauzili), sant Leònça de Bordèu (St-Lèons), sant Martin de Tors, sant Marçal de Limotges, sant Marcèl de Paris, sant Sanctin de Verdun, santa Radagonda, reina, femna de Clotari 1er, santa Eulalia de Barcelona, sant Austremòni d'Auvèrnha, sant Ilarus del Givaudan, sant Quintin (da Galhaguet)², sant Genesisus, lo martir d'Arle, o l'evésque de Lion (St-Geniès), sant Vincens d'Espanha e plan maites encara los Remès, Projèct, Lop, Circ, Laurens, Cosma, Maximus (Maime), Agnan, Egetius (Igèst), Veran, Clar, Roman, Soirin, Aredius (Isari), venguts dels quatre asuèlhs.

LA VIDA MONASTICA EN ROÈRGUE : RESPÉLIDA DE CONCAS

E la vida monastica, cossí se debilza en Roèrgue dins los temps carolingians ?

Concas, la pèrla monastica del Roèrgue, s'es relevada de sas roinas après la ventorra sarrasina e coneis las favors las mai nautas.

Dins una carta de 820, l'Imperador Loïs lo Piós, après aver rapelat la santa memòria de Dadon, fundador de *Conchas super rivulum Dordonum*, en un luòc apelat *Grandeva - brum*, sosmet lo novèl monastèri a la Règla de sant Beneset, e li fa donacion de nombrosas glèisas : *Cerniangis* (Senèrgas), *Campus Hiacus* (Campuac), *Santi-Christo - phori in Montiniaco* (Montignac), *Gargancas* (Aubin), *ecclesiam ad Portum-Acri sub honore Sancti Saturnini* (Pòrt-d'Agres), *ecclesium Sancti-Salvatoris in Cicerniaco et alias duas ecclesias, unam in Burnacello* (Bornazèl) *et altera in Russenniaco* (Rossenac) *et aliam ecclesiam in Ruhilia* (Rulha).

Aquel acte sinhat de *Ludovici, serenissimi imperatoris* es donat *d'Aquis-Grani, Pala - tio regio* (Ais-la-Capèla, al palatz imperial).

Qualquas annadas après, en 838, Pepin d'Aquitània fasiá maitas donacions al mème monastèri, a saber : *villam nòstram que dicitur Fiscellam* (Faicèlas en Carcin), *villa Cumbaraca* (Cambairac-Òlt), *ecclesiam santa Columba cum foreste nostra quae nomi - natur Panderemia* : Sta-Colomba e la forèst de Prandenhas, dins Òlt, pas luènh de Fijac.

Dins aquela carta, Pepin confirma a l'abadiá de Concas la donacion del monastèri de *Lunante* (Lunan dins Òlt) e li requèsta d'assegurar jos la Règla de san Beneset, la direc - tion del novèl monastèri de Fijac (*Figiacus*) qu'aimariá de veire apelat *Novasconcas*¹.

Per d'autras sorsas, l'òm crei saber que l'establiment del monastèri de Fijac èra estat decidit, dins son principi, tanlèu 755, per lo rei Pepin lo Brèu que aprofitèt del sejo - rn que lo Papa Estève II faguèt en França de 753 a 754 per fa aprovar aquel projècte per la mai nauta autoritat religiosa. Mai que d'una novèla fondacion, s'agissiá aquí d'un trans - feriment. L'òm dis efectivament que los monges de Lunan (*Convalle Lunantis*) issamèron a Fijac, d'abòrd per la rason que lor priorat èra sovent inagat al punt que lor glèisa teniá pas drecha, e pas mens, per la rason que lo luòc de Lunan, ont s'èra establít lo priorat Sant-Martin, al mens al cors del VIIIe, se trobava èstre trop constrench e encaissat per permetre l'expandison del monastèri. Lunan es nisat dins la combarèla d'un riu que se va jitar a Olt a 1 qm en amont de Capdenac sus riba drecha. A conservat una miraclosa glèisa en partida romana.

Aquí donc que Pepin d'Aquitània passa la govèrna de Fijac al monastèri de Concas e assortís sa requèsta de donacions en Carcin per assegurar la vida de la novèla comunau - tat juscas en 1096, ont après garolhas e embrolhs, la separacion canonica serà acordada a la filha de Concas, per decision d'un concili tengut a Nimas.

Es jos lo règne de Carles-lo-Calvet (840 - 877), en genièr de 866, que Concas faguèt l'aquesiment per des mejans mai o mens garelhs, de las famosas relíquias de santa Fé, la joventa vièrge martira d'Agen. Tot lo monde sab cossí un monge de Concas, Aronisdi, se faguèt, jos una falsa identitat, lo fervorós devòt de la santa agenesa, tament plan qu'al cap de dètz ans e mai de bons e pacientoses servicis, la garda del santuari li foguèt fisada, e un jorn n'aprofichèt per se salvar en emportant las relíquias dins sa biaça. Laironici, pietadós benlèu, mas laironici tot de mème que manca pas de nos estonar, necessari de segur, per aqueles paures monges de Concas que, coma lo dis Pèire Seguret, sens aquelas preciosas relíquias, serián ben mòrts d'aganiment dins los travèrses del Dordon. Cal reconéisser que santa Fe ajèt l'aire de plan prene son aventura, çaquela, e mème de far prodèl quand o caliá per que tot s'adobèssa pel melhor. Es vertat que los monges de Concas faguèron tot per se far perdonar d'ela lor ausardisa a son endreit e per li faire oblidar sa gleisòta d'Agen. La costièron coma jamai sant o santa non l'èra estat.

L'enfant carida de Roèrgue respndrà de son melhor a la fisança afectuosa de son pòple d'adopcion, e coma l'òm sauriá pas refusar res a la pregària dels enfants, lo Mèstre celestial, que se carga encara d'escrivre dreit ambe nòstras letras torçudas, escampilhèt las gràcias maravilhosas per las mans de santa Fe.

E vaquí que comença la *Gèsta de santa Fe* que trobam consignada dins los manescrits del *Libre des Miracles de santa Fe*.

SANTA FE, ENFANT CARIDA DE ROÈRGUE

Los primièrs racontes son de la man de Bernard d'Angèrs, mèstre de l'escòla evescala de Chartres, que venguèt a Concas en tres passadas, entre 1010 e 1020. Tot d'abòrd estonat e tancat per la figuracion umana de la statua-relicari, a l'aire tan masculin, redde e freg, que la fa revertar a una idòla pagana, per la seguida, Bernard serà estrambordat a la vista de la podensa miraculosa de la pichòta santa e se farà un piós dever de reculhir los exemples los mai estonants de sas intervengudas. Tala, aquela istòria de Guibèrt, lo miraculat *illuminat*, que tot lo monde podiá veire vendent los ciris als pelegrins. Contèt el-mème a Bernard cossí aviá perduts sos uèlhs per la crudelitat d'un sieu parent prèire e cossí retrobèt la vista per l'entremesa de santa Fe. Mas coma li arribava de se relancar dins sa pietat e de far ambe sos pichons beneficis qualques delargadas, la santa, caritosament, lo correjava e lo tornava menar a la rega ; tot repentit e moquet, fasiá tot aquò que caliá per se far oblidar son escapada agolardida dins los òrts defenduts, e de tant mai temptaires del pecat.

Dins aquel mème temps, la civilisacion francesa e europeana se laissava prigondament marcar per l'apòrt lengadocian que veniá d'inventar *la poesia cortesa e l'art d'aimar*. Dins lo monde crudèl del sècle de fèr un ventolin de prima s'èra levat capable

èstre pur, ideal, inaccessible, bèla Dòna de las Pensadas, raive de tendresa e d'amor, levam de coratge e de fièra noblessa.

Roèrgue, en tot primièr, ajèt sos poètas¹ e sas Corts d'Amor ; e sos trobadors, coma d'ambassadors de nòstra cultura e de nòstra ama, percorrièron de castèl en castèl Euròpa tota. Dins lor biaça una de las totas primièras cançons de Gèsta : *La cançon de santa Fe*, que lausa los meritís de la santa.

LA CANCZON DE SANTA FE

Istòria extraordinària que la destinada d'aquela *Canczon* escrita sus las marcas d'Espanha, tot probablament a Roncesvalles vèrs 1110 - 1120, per un clergue que coneissíá plan Concas e lo parlar roergàs, dont una còpia, la sola conservada, èra la propietat del monastèri de St-Benoit-sur-Loire juscas en 1562. La guèrra religiosa, degalhaira, tira lo manescrit d'aquí, per lo far passar de man en man amb Pèire Danièl d'Orleans (1562), Pèire Pithou (1577), Claudi Fauchet de París que ne publica dos coblets dins son libre *Recueil de l'origine de la langue et de la poésie française* (1581). En 1645, lo manescrit es dins la bibliotèca de Paul Petau (París) ; en 1650 part en Suèda a la bibliotèca de la reina Cristina ; en 1670 part per Angletèrra ; en 1689 l'Universitat de Leyde en Olanda lo cròmpa, mas jos una falsa cobèrta que metrà en error los sabents : portava alara la mençon : *Los obres d'Auzias March*. Es aquí qu'en 1901 solament, un sabent portugués, interessat per las òbras d'aquel March, lo venguèt tirar de sa posca, per se trachar qu'èra pas de tot çò que cercava. Tot per asard, o per miracle, la granda *Canczon de santa Fe*, coneguda solament per las doás stròfas de Fauchet de 1681, veniá de tornar al jorn.

Los sabents l'estudièron, tals M. Thomas de l'universitat de París, M. Prospèr Alfaric, un roergàs plan conegut, e enfin lo canonge Augustin Fabre, de Vezins, que ne tirèt una òbra mestrala. Se presenta coma un long poèma de 594 vèrses, montats en 55 stròfas, de longor variabla. Cada stròfa es assonançada sus una mèma finala, del primièr al darrièr vèrs.

Lo parlar es roergàs en maja part, matissat de qualques expressions estrangières coma de qualqu'un que coneis plan sa lenga mairala, mas que l'a enriquida per sos viatges en tèrras occitanas.

UN TEMPS DE RESPLENDOR

Aquò es lo temps, escriu Jacme Bousquet, ont lo culte de santa Fe podíá dardalhar tan plan en Espanha coma en Italiá, en Alsàcia coma en Angletèrra. Qual nos dirà efectivament, coma lo demanda P. Seguret, cossí se fa que l'una de las protectoras de Londres siá nòstra dròlla de Roèrgue ?

¹ - Lo comte Enric II, el-meteis èra trobair en poésia. Lo Roèrgue es sovent cantat dins las tròbas de Gui -

Era lo temps ont Roèrgue se trobava èstre coma a un **caireforc de las grandas dralhas pelegrialas**. Era lo temps ont Concas vesia venir a ela los bèls d'aqueste monde, codoissant los pus paures, los uns e los autres cargats de lors misèrias, e lo còr ufle de fisança e de reconeissença.

Aquí avètz lo rei de França, Robèrt II, que al retorn de Tolosa, en 1029, passa per Roèrgue e ven pausar sa corona e sos vòts al pè de la Majestat de la patrona de Concas.

Bernard d'Angèrs nos conta que Garsinda, comtessa de Tolosa e de Roèrgue, que avia pas d'enfants, faguèt lo pelegriatge de Concas per demandar aquela benediccion a santa Fe, en li fasant present de bracelet d'aur, de pindolons d'aurelha, e de maitas joalhas de granda valor. Santa Fe la decebèt pas, perquè la brava femna foguèt pas longa a sortir de son frejalum, e donèt lo jorn a un crane ainat, Raimond, e puèi, pauc de temps après l'abituda presa ajudant, a un supèrbe captèt. N'en calia pas mai per far córrer a Concas totas las estèrlas del país ! Encara duèi, la tradicion s'es pas completament estorrada, e s'en vei tot-còp, qualqu'una, que ven *tocar lo barrolhon del portal* coma lor aconselhan los galejaires del país. Mas que, se l'avètz remarcat, aquel barrolhon del portal bèl, tot vistable qu'es per èstre pro gròs, es pas a la portada de totas, que l'òm se deuria acabar sus l'esquina de qualqu'un per li poder aténher. N'i a pas que per las mai degordidas e los saltabocs, capablas d'exercicis escalabroses ! Es pas per las meninas frejolidas o las menetas tròp retengudas... Passèm !

Era lo temps ont Concas recebia las donacions las mai divèrsas. Legissèm aquel acte per exemple : *"Ieu, Uga de la Ròca, doni a sant Sauvadour e a santa Fe de Concas lo mas de Castan, lo dèime del Mauron e lo dèime de la glèisa de Malavila, per ma sepultura e per lo sauvament de mon ama, e per que sián cantadas sièis milas messas dins lo monastèri de santa Fe, ont vòli èstre enterrat..."*

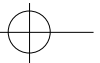
Nautres, planhèm los paures fraires monges que n'en deguèron far un bèl refasti, de cantar tantes requièm !...

Brèu, se vei de totes biaisses, que lo monastèri èra al cimal de sa renomada. Son abat pontificava amb cròssa e reng d'evesque.

ONOR AL SANT PATRON DE LA DIOCÈSI : SANT AMANS

D'unes pelegrins tenian a anar presentar lors omenatges al sant patron de Roèrgue : sant Amans.

A Sant-Amans de Rodés, a l'ora que sèm, en gròs entre l'an 800 e l'an 1000, los canonges butan lor vida comuna jos la règla de sant Augustin. Cal far l'esfòrt d'imaginacion necessari per s'afigurar lo luòc de Sant-Amans tot disparièr de çò qu'es duèi. D'abòrd la glèisa que vesèm data pas que de 1754, ont foguèt remontada en se tornant servir dels materials de la precedentia, de stile roman, barrada al culte en 1750 per causa dels riscos d'escrotlament, malgrat los trabalhs d'assolidament que i èran estats faches de davant. L'òm n'òt pas aver una idèia de la tota primièra davant lo XIe. Cal pensar de

Borg, i aviá ajut, de tot temps, un cementèri. Sabèm los ligams que s'èran establits entre la congregacion de St-Vannes de Verdun e St-Amans de Rodés pendent tota una passa de temps ancian.

Lo temps es pas encara vengut ont l'evesque de Rodés, Pons d'Estève, trobant los religioses Augustins de St-Amans tròp tebéses sul camin de la perfeccion los pregarà de far plaça als monges de St-Victòr.

Per ara, lo monastèri de St-Amans se vei pas oblidat dins los testaments pioses e tot-còp qualqua manna celestiala plòu dins son ortanèl rodanés.

En 961, per exemple, dins son testament, Raimond II que aviá mai d'una farlanda a se far perdonar, multiplica las piosas donacions als monges e clergues de tota rauba. A St-Amans, escasson los allòdis de *Canavolas* (Canabòls), *Crucio* (La Crox), *Pociolos*, *Garrigas*, *Vidnago* (Vinnac), *Longalassa* e los mases de *Bonaldo*, *Serinco*, *l'Albareda* e *Sinilio*.

Rapelarem aquí, ocasionalament, que los braves monges de St-Amans avián vinhas e cavas a Sant-Stremòni dins lo Valon. Es plan possible, coma d'unes o pensan, que lo nom del plant del *Saumansés* venguèssa d'eles. Seria doncas lo *Sant-Amansés*, lo plant de Sant-Amans, vengut ambe lo temps lo *Sant-Mansés*... Bèla origina alara !

En totes cases beuratge sanitós, per balhar vam e coratge a las cambas dels paures pelegrins.

CONCAS SE PREN UNA DIMENSION INTERNACIONALA

"Los camins de Sant-Jacme de Compostèla, tot coma las Piramidas d'Egipta o lo Grand Canyon als Estats-Units, son estats portats, lo 5 decembre de 1998, sus la tièira-longa del Patrimòni mondial de l'UNESCO.

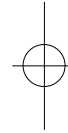
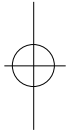
En Avairon, lo dralhat retengut es lo camin entre los vilatges de Nasbinals e de Sant-Chèli d'Aubrac, e entre Sant-Come e Estang per abotir a Concas.

D'obratges remarcables marcan aquel itinerari, mai que tot a Concas, ambe son vilatge d'atge mejan e la remirabla abadiala Santa-Fe, una de las glèisas romanas las pus polidas de França.

Lo pont que sauta Dordon, tanben, es un dels pus remarcables sul camin romieu.

Mas Concas, déjà classat grand siti de França, pren aquí una dimension internacionala.

D'après *La Croix* - 21 / 06 / 99

LO 7 D'AGOST A SANT-COLME

Après l'acamp e una messa granda, se desvelèt una lausa pausada sus l'ancian ostal dels Frayssinous. Lo majoral Z. Bòsc mercegèt aital la vilòta :

Monsenh Joan-Raimond PALOUS,

Grand mercés, Monsenh lo Mèra, d'aveire ajut aquela crana idèia de faire marcar en lenga d'òc los noms de carrièiras, de plaças e de carriérons del vièlh Sant-Colme. Apuèi, d'aculhir en vòstra tant polida vilòta los membres del Grelh Roergàs en aquestes 6 e 7 d'agost de 1999, per nos sovenir qu'aicí visquèron dos òmes dont se parla gaire en Avairon e que, çaquelai, marquèron en lor temps vòstre vilatge.

S'agís d'Amable FRAISSINOUS, ancian cònse de la comuna e conselhièr general del canton d'Espaliu que, jos l'escais--nom *d'un vinhairon quauque pauc letrut de Sant-Colme* nos revirèt en bona prosodiá *Lo libre de Ruth* tirat de l'Ancian Testament e publicat en 1852 per l'estampariá Gonifaure d'Espaliu.

De mai, fa setanta-cinq ans que son onorable gendre, lo comte Bernard d'ARMANHAC de CASTANET se morissiá a Cauris en Carcin, mès dabans, èra estat a Sant-Colme conselhièr municipal e visquèt en aquel ostal dels Fraissinous tota una passa.

N'es plan segur que composèt aquí lo famós poèma epic de *La montada de las vacas* e, en relat, l'autra poèsia de *L'Emigrant*. Mès aqueste darrièra pèça fuguèt escricha dins lo parlar de Najac ont teniá castèl a Mazeròla. Aquel poèma descriu plan lo drame que visquèron los vinhairons d'aicí e de Roèrgue en 1884, quora fuguèron forçats de quitar lors tèrmes e lors vinhas avalidas pel filoxerà. Ne son d'unes d'elles qu'anèron delai la mar lonhdana, dins las planas de la Pampa fondar l'actuala vila de Pigüe, jos l'aflat de CABANETTES e ISSALY...

Aquela lausa qu'avètz facha pausar, Monsenh lo Mèra, remembrarà doncas per las generacions venentas nòstres dos poètas en lenga nòstra de Roèrgue, dont lo mai conegut fuguèt l'un dels primièrs felibre de nòstra encontrada e que correspondèt, mai d'un còp, ambe Frederic MISTRAL, nòstre primadièr provençau.

Mercé, Monsenh lo Mèra, per vòstra aculhida. Vos disèm tanben nòstres vòts de melhora santat. E adreissam nòstre grat al sénher Joan-Miquèl HEVIA d'aveire consentit la pausa d'aquela placa sul siu ostal que fuguèt, autres còps, l'anciana demòra dels Fraissinous e del comte Bernard d'ARMANHAC, lo poèta dels montanhièrs d'Aubrac. Mercé tanben als carrièrs de Sant-Colme qu'aun fach present de la lausa.

Zefir Bòsc

capiscòl del Grelh Roergàs - 7/08/99

Le Grelh Roergàs adresse un merci chaleureux à tous ses amis de St-Côme qui lui ont donné de vivre deux belles journées au milieu d'eux !

UN ÒME, UNA ÒBRA

Sur las piadas de Josèp VAYLET, Zefir Bòsc se fa ramosaire : tradicions, cançons, racontes, legendas, nòtas biograficas, etnologicas, noms de fruchas o de flors, dichas e provèrbis del país.

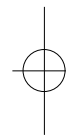
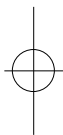
Aici vos ofrissèm sa culhida de dichas e de provèrbis sus una frucha de sason : la castanha.

LOS PROVÈRBIS SUS LA CASTANHA E LO CASTANHIÈR

- 1 - Lo castanhièr es plantat per ton paire o ton belet, mas la vinha oc pòt èstre per tu...
- 2 - Un castanhièr, a cent ans, n'es encara un enfant.
- 3 - Lo castanhièr a cent ans per s'abonar e cent ans per donar.
- 4 - Se lo castanhièr folheja per abrial, cabilha la cleda de ton secador, que la culhida serà pesuga !

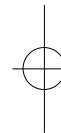
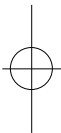
Zefir Bòsc, per Joan Bétou

- 5 - Lo castanhièr per plan donar deu far son ombra al mes de mai.
- 6 - Lo cinq de mai cau que la rama aja acaptat la castanhal e lo travèrs.
- 7 - Per la sant Òrban (25 / 05), la castanhal s'aprèsta per florir.
- 8 - De la sant Marc (18 / 06) a la sant Pèire (29 / 06), lo castanhièr catona segon sa mena.
- 9 - Se plòu sus la rama florida, gaire arribarà de culhida.
- 10 - Pauc de catons florits, pauc de pelons nascuts, pauc de castanhas se farà.
- 11 - Coma fa la figa blanca (*de sant Joan*), farà la branca del castanhièr.
- 12 - A la sason dels catons, las cerièiras vermatan (*mes de junh*).
- 13 - Per la Magdalena (22 / 07), lo pelon poncha l'aurelha.
- 14 - Al mes d'agost la castanha se cura e l'aubre se recura.
- 15 - Al mes d'agost, lo castanhièr prend sas dolors.
- 16 - Per sant Laurenç (10 / 08), la castanha deu èstre com'un gran de froment.
- 17 - La castanha deu èstre : al mes d'agost dins un forn, al mes de setembre dins un potz.
- 18 - Que Díus nos presèrve de las fangas d'agost, de la secada de setembre, per que profite la castanhason.
- 19 - Grèla d'agost, banda la vinha e los pelons !
- 20 - Per sant Lon (1 / 09), lo nelon n'es coma lo can d'un aucelon.

- 22 - Annada de nièiras, annada de castanhas.
 23 - Annada de mossalons (*botarèls*), annada de castanhas.
 24 - La rosada del matin sòrt la castanha del topin (*del pelon*).
 25 - L'aigaci del matin buta castanha de sortir (*varianta*).
 26 - Quand lo soledre bufa, se'n va la castanha de l'ola.
 27 - Per que la culhida siaga bona, cau coijar sans lençòl ni fleçada !
 28 - Per sant Cesari (*fèsta de Maurs : 27 / 08*) la castanha amadura.
 29 - Per Nòstra Dama de setembre (*8 / 09*), los pelòcs badalhan (*N.D. d'Ainés*).
 30 - Per reinatge de Nòstra Dama, la montarnala se culhís (*8 / 09, fèsta de N.D. d'Ainés*).
 31 - Per sant Mauriça (*22 / 09*), lo pelon fissa.
 32 - Per sant Maurici (*o Mauriça*), la paqueta d'engruna.
 33 - D'a sant Miquèl a la Totsants, n'es lo temps de la castanhason (*del 29 / 09 al 1 / 11*).
 34 - Vas sant Guirald (*13 / 10*), n'es la plena castanhason.
 35 - Dabans Totsants se burgalha, passat Totsants se reburgalha...
 36 - Quand la cleda es rasa, n'es lo temps de far los auriòls e d'afuocar lo secador.
 37 - A la sant Andriu (*30 / 11*), pòts butar los ganhons pels pelons.
 38 - Una cuècha de tetarèlas n'es lo melhor dels convidats ! (*pels dròlles*)
 39 - Un cosinat de tetas n'est lo melhor cosin ! (*jòc de paraulas*)
 40 - Las castanhas e lo vin novèl faun petar las filhas jol panèl.
 41 - Polida es la castanha, mas dedins la maganha (*quand es vermatada*).
 42 - Fisatz-vos a las castanhas caudas, vos petaráun ben dins las mans (*se las traucatz pas per la grelada*).
 43 - Quand la castanha es nascuda, demanda que d'èstre onchuda.
 44 - Tres castanhas de plan bonas de faun passar una de gàbo !
 45 - Per cada castanheta cau plan sa begudeta.
 46 - Cada tres castanhetas cau far sa begudeta (*varianta*).
 47 - Après tres castanhas engoladas cau beure un brave còp, per pas s'engalhostar de tròp.
 48 - La castanha pòrta sa sau amai sa graissa coma cau.
 49 - I a pas de castanha tan pichona que valga pas son gran de blat.
 50 - Nose, flha e castanha, de sa rauba ne cobrís la maganha.
 51 - La femna es coma la castanha, polida défòra, dedins n'es la maganha.
 52 - Es tant negre e tant codat coma un pan de castanha !
 53 - Vòl morir vestit com'un castanhon ! (*vòl morir vestit e drech, sans malautiá*)
 54 - Sans la castanha e lo vin bon, lo costovin n'auriá pas pron ! (*per viure*)
 55 - Senténcia : Un castanhaire, un segalin, aquò's totjorn qu'un petarrin !
 56 - **Devinòlas : Qu'es aquò, qu'es aquò ?** Mon paire es bèl, ma maire picanta, ma noiriça negra, e ieu l'enfant soi blanc ! (*responsa : la castanha*)
 57 - **Qu'es aquò** qu'es tant gostós ambe de citra o de vin bon ? (*responsa : una grelada*)

CONTES E POËMAS

*Encara una descada de racontes e de poëmas per vòstre bèl contentament ;
polida causida çaquelà.*

• *Tiram la vòstra atencion sus aquela poesia que Urban CADILHAC fisèt al
comte Bernard D'ARMANHAC per figurar sul Libre Novial de sa neboda en 1899,
Lo Drac : una mena de cap d'òbra que BODON auriá aimat, se l'aviá conegut...*

• *Puèi mercejarem amassa los autors de totes aqueles racontes :*

- *Dòna Alicia MARCENAC-GARDES, de Pigüé ;*

- *Jacme VAIZY, lo tan bon cronicair de Sant-Africa ;*

- *Loís VALÈS, de N'Agassac, totjorn plasent e risolièr ;*

- *Andriu QUINTARD, natiu de Sant-Feliç de Lunèl, de qual la despartida nos
faguèt grand dòl ;*

- *e totes los amics de Lozèra qu'estimam tan bèlament per lor gentum e lor
bona umor : Milou TICHET (Milomilou), qu'es lo mèra de Sant-Sauvador de
Peyre ; Pèire SOUCHON, de Sant-Alban ; Pèire de GRANDVIALA...*

• *Qual se rapèla que lo canonge Joan VAYLET, natiu de La Terrissa, foguèt
nòstre primièr capiscòl en 1921. al Grelh Roereàs ? Es l'autor de cancons e*

LO DRAC

Poëma escrich per Urban CADILHAC, felibre (accessor del Felibrige latin), pel maridatge de D^èla Ròsa LAFORGUE e del viscomte Bernat d'ARMANHAC, lo 17 / 18 de julhet de 1899 a Quarante (Heraut), estrach del Libre nouviat publicat pel comte Bernard d'ARMANHAC de CASTANET, oncle del maridat.

Urban CADILHAC èra nascut de La Cavaliariá (Roèrgue), sul Larzac, e visquiá probablament a Montpelhièr.

A Madomaisèla Laforga, que serà lèu la viscomtessa d'Armagnac

— Joan-Truèlha, contatz-me'na proèsa !
Que de còps, quand ère pichon,
(Un veritable gavachon)
Ai dich en ma lenga patoèsa :
— Joan-Truèlha, contatz-me'na proèsa !

Lo vèspre quand aviái sopat,
Anave aquò de la Joan-Truèlha
Èra tant brava, aquela vièlha,
E parlava coma un curat ;
Lo vèspre quand aviái sopat.

Erem plan dins la chiminièira
Al torn del fiòc, sus l'escabèl,
Lo vent atisa lo gavèl
En bufent pel trauc de l'i(gu)èira ;
Erem plan dins la chiminièira.

— Disètz-me'n cònte, se vos plai !
L'anhèl blanc ? Aquò's una rèssa
Que corrís tota la parroèssa !...
M'en vau... — Non, demòra un pauc mai...
— Disètz-me'n cònte, se vos plai !

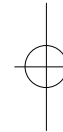
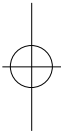
— Te vau contar lo Drac ! Escota...
N'ages pas paur, menut... — Quant un !
leu paur !... Mònte al granièr sans lum !
— Mai, ma proèsa es terribla, bota !
Te vau contar lo Drac, escota.

La vièlha comencèt per lo començament :
— I In còn i aviá necaire ! un hèl-can de iavent

Te dirai ben lo nom d'aquela fina lama :
 Coma èra totjorn plen, l'apelavan Sans-Set.
 Sans-Set enribanat, un fotral de boquet
 Per sa jove espillat dessús la carmanhòla,
 Per carrièiras sautent, mena la farandòla.
 Venon del Portalon, s'en vau al Trauc-de-Can
 Barra de fèrre ! Chut ! Cavalet ! Qu'es aquò ?
 Qu'es escur aquel trauc, amai faga luna !...
 Veson de fiòc, de fum, e cadun ne ditz una.
 Se siás lo diable, parla ?... E de pic, un grand bram
 Fa trambalar lo rempart coma auriá fach lo tròn.
 Sans-Set s'esfrai(g)a pas... pofa... bascala... crida :
 — Un ase, mos amics, lo tene per la brida ;
 Josta la Torre... ardit !... Qu'es aquel borricòt ?
 Es pas lo del Trenèl, es pas lo de Ricòt,
 Lo de Tena non plus !... a pas mens bona mina ;
 Saluda, se foiçona en corbent son esquina ;
 Saique es l'ase sabent de quauque comedian !
 Sans maissas de faiçons, Sans-Sèt, aquel vaurien (val-res)
 Enforca l'animal e la bèstia saluda...
 Brama... estira lo còl... sa cropa sembla nuda !
 — I a de plaça per dos : Òu Checha, mònta aici,
 Ten-te-plan. — Mon enfant, semble sus un coissin !
 L'ase ressadolèt e s'alonguèt encara.
 Èra a colissa ! Gui mònta sans dire gara,
 Après el, un per un, venon Marion, Menquin,
 Marina, Chamalhon, Françon, Lo Trauc, Catin
 Lo Sòu, Ninon, Tendron, La Combina, Borrèla,
 Gasèla, Lalencat, Lison, Lo Biòu, Finèla,
 La Banda, amb lo drapèu, Montetís, lo violon ;
 E rire que riràs, a l'aise sul cropion
 De l'ase plen de mians !... Trambala, paura joinessa !
 Lo rire n'a qu'un temps ; après ven la tristessa,
 Los plors, lo desesper. Aital las arribèt.

 Coma s'éra alongat lo mostre s'enaucèt...
 D'un palm, de dos, de tres, de quatre, d'una cana !
 El bramèt (fasiá mai de bruch que la campana !)
 El petèt, el ruèt ; e de sa gòrja en fiòc,
 L'in fum empoisonat encaronhava Fn liòc.

Cada pial, cada crin se mudèt en vipèra
 Estaquent al gigant, filhas e joines-gents,
 Degús tombarà pas ! Lo mostre entre sas dents,
 Pus fòrt que cent viòlons, sibla una contradança,
 Sus doas patas se ten, sauta, torneja, dança,
 Vola coma un moisset, descabèla pel sòl,
 Tòmba sus sos batons. Cap ne venguèt pas fòl,
 Mai èron plan matats, ploran, tramblan, pallisson,
 Sisclan, cridan secors, agonison, gemisson,
 Los uèlhs defòra cap, los pialses eiriçats,
 Semblan pas de crestians, l'òm diria de damnats !

— **Lo Drac !** aquò's **lo Drac !**" ditz quauqu'un de la tropa.
 Ne fermisson que mai sus l'enfernala cropa.

Lo Drac ! aquò's **lo Drac**, una còla de lops
 N'auria pas fach mai paur qu'aqueles quatre mots.

Lo Drac ! aquò's **lo Drac !** De totes las peitras,
 Un crid que s'entendèt juscas a las Bertinas,
 Fa trambalar los ostals : **Lo Drac !** Aquò's **lo Drac !**

Lo Drac que, temps passat dins totas las lavanhas,
 Trasiá coma de cans, coma de *sallas* canhas
 Los galantons sans fe, las filhas sans onor.

— Mon Dieus, perdonatz-me s'ai tròp aimat Pierron !"

Crida la Checha, en plors, coma santa Monica,

E caduna e cadun, de dessus la borrica,

Fa sans respèct uman son *umble* confession,

Tant es granda la paur del terrible lessiu :

Del **Drac** dins Rodolés, de Dieus dins l'autre monde.

Tant de remòrds gemits dessus son cuèr immonde
 Esperonan lo **Drac**, partís al grand galòp :

— Damnatz a Rodolés, vos vau va fa beure un còp."

Lo **Drac** avia parlat com'un ase que brama ;

E los mots sortissiáun de la lenga de flama

Tintats de blus, de vert, de totas las colors

Res, dels gigants, s'èra vist tant afrós.

Èron mai mòrts que vius ; lo desesper los ganha

Aun passat Porrojet, son presqu'a la lavanha

Veson l'aiga dejà... vaun faire lo plonjon :

— Santa Vièria del Cèl n'iatat ! nemís Marion

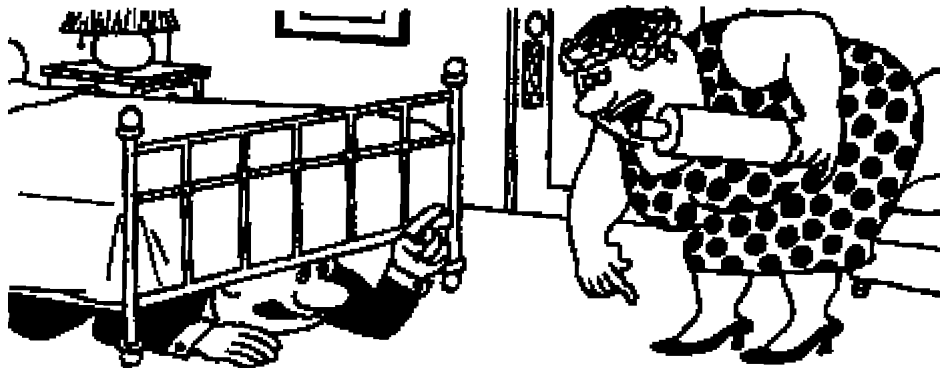
Se fond, dedins un glièus, viu coma l'escarlata,
S'avalís en crident : — Lo signe de la crotz
Missant sugèt, de Dieus, m'en rauba vint-e-dos."

Lo susor sus lo frònt e la carn galinada
Escotave ! La Joan-Truèlha s'èra calada :
— Finissètz-me la proèsa. — E ben ! coma totjorn,
"Lo gal cantèt e siaguèt lo jorn."

Mandadís

Vos maridatz ! Madomaisèla,
Segur, aurtz fòrça enfantons,
Una ròsa es pas sans botons,
S'o m'a dich una fadarèla.
Vos maridatz ! Madomaisèla,
Als pichons contaretz : *Lo Drac*,
Cap n'aurà pàur de ma proèsa
Raça raceja, ditz la tèsa :
Son pas paurucs los Armanhac !
Als pichons contaretz lo **Drac**.

Urban CADILHAC

— Te despachas de sortir d'aaquí deiós. òc o non ?

LA NÒVIA GARRÈLA

I aviá a Sant-Genièis una cosina de ma maire que s'èra pas maridada e pr'auquò aviá passat los trenta ans ! Aviá pas avut lo temps de cercar un estèrliche per qu'èra demorada a l'ostal per soenhar lo papà e la mamà. Los parents en anats, e los trenta ans aquí, se trachèt qu'èra ora. E mai, a fòrça de cercar, ne trobèt un jove, un jove que... o cal ben dire... èra pas dels plus degordits, mas, anem, s'aimavan pro e decidiguèron de far lo saut. Lo joine òme èra plan content de prene una filha qu'èra pas sens lo sòu : aviá una brava bòria en amont a Bennac, vas Sant-Chèli, a la Montanha. E i aviá tanben al ras un polit castèl dels sègles passats, çò que gastava pas res. Pr'auquò, pel país, aquel maridatge fasiá un pauc parlar lo monde que disián :

— *Se marida ?... E cossí a fach per ne trobar una ?... Mas que, se quilha, lo bogre !...*

Ni el ni ela èran pas plus de la primièira joinessa. Començavan de sentir lo rance. Un jorn, nòstre nòvi passava per una carrièira de Sant-Genièis que s'apelava... que s'apela encara, *lo Rabiós*, e tombèt de se disputar amb'una femna qu'èra coneguda coma la plus missanta lenga del quartièr. Aicesta li diguèt, ambe l'accent dels *marmòts* :

— *Avètz pas besonh de tant vo'n creire, per que prenètz pas qu'una garrèla !*

De suspresa, lo paure òme sachèt pas qué respondre a-n-aquela lenga de sèrp... Li virèt las batas e se'n anèt. Venguèt a l'ostal, al meune ostal, e parlèt a ma maire. Li diguèt :

— *Madama Gardes, savètz pas de qué m'a dich la Carcenaga ?... M'a dich que preniá una garrèla !... Qu'una ofensa !...*

Alara, ma maire l'agachèt, sospirèt e li faguèt :

— *Mas que... e ben... e òc... es vertat : es ben garrèla...*

Lo paure joine òme, tot moquet, li sortiguèt aquela :

— *Oc-ben ara !... Mas... me'n èri pas trachat !...*

Alicia MARCENAC-GARDES (*Pigüé*)

DEVINHÒLAS : Qu'es aquò ?

- 1 - Quand passessa lo rei, se tirariá pas lo capèl ?
- 2 - Es tot ventre, sens cap, ni braces, ni cambas ?
- 3 - Se met sus la taula, se mèscla, se copa, mas se manja pas ?
- 4 - A l'esquina davant e lo ventre darrièr ?
- 5 - Una domaisèla dins un covent, que non coneis ni pluèja ni vent, mas qu'es trempa tot lo temps ?

"LOS DE NADAU"

De cap a l'immortèla !

L'immortèla de Pirenèas, coma l'edelweiss de las Alpas, es la flor la mai pre-sada per rason que creis sonc'al pus naut de la montanha. Lo bouqueton que l'aimat ofrirà a son aimada serà marca d'amor pus carida que fortuna. Mas per l'anar culhir, aquela flor d'immortèla, se cal levar matin. Cal pas aver pàur de caminar, de quitar los sendièrs practicats, de traçar a trauca-sega per la bartas-salha penjaluda, de s'arrapar per la rocalha mortala, de s'enuçar a la pus cima per enfin se trachar que lo som (lo puèg) d'après es encara pus naut que lo que sèm, e que n'i'n pòt aver encara maites de pus nauts. Urosament que d'ont mai òm mònta, d'ont mai i se vei de luènh. E d'ont mai i se vei clar. Question de lutz, pardí !

1 - Sabi un país e una flor,
e una flor, e una flor,
que l'apelam la de l'amor,
la de l'amor, la de l'amor...

**Òu ! Peiròt, vam caminar,
vam caminar de cap a l'immortèla.
Òu ! Peiròt, vam caminar,
vam caminar, lo país vam cercar !**

2 - Al cap del puèg i a una lutz,
i a una lutz, i a una lutz,
que cal gardar los uèlhs dessús,
los uèlhs dessús, los uèlhs dessús...

3 - E cal traucar tot lo segàs*,
tot lo segàs, tot lo segàs,
puèi s'arrapar sonc'a las mans,
sonc'a las mans, sonc'a las mans...

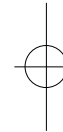
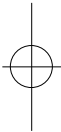
4 - Ne veirem pas jamai la fin,
jamai la fin, jamai la fin,
la libertat quò's lo camin,
quò's lo camin, quò's lo camin...

5 - Après lo puèg, un autre puèg,
un autre puèg, un autre puèg,
après la lutz, una altra lutz,
una altra lutz, una altra lutz...

Mas es penible, a fòrça, de caminar, sustot per montar, per s'arrapar. Los cantaires, plens de vam en partença, finisson per rabalar la camba. Qual sap se se van arrestar, se van tombar coma monacas esquinçadas ? Lor vam s'alentís, s'alentís, pecaire... Son prèstes a cridar cebas : n'i a pro ! Es pas possible d'anar pus luènh...

Mas non, al darrièr moment, dins un espet de fons de tripas, tòrnan prene alen, tòrnan prene vam ! Mas ont van, aqueles calucs ? De qué van far ? E ben, es lo país que van cercar, lo país de lor raive, lo país de la lutz, lo país de l'amor, lo país de la libertat, que lo que l'a trobat aquel país es pas encara arribat, per que i a pas que la libertat que siague camin.

L'òme tancat es pas un òme liberat...

LO TASTA-VIN

I a cincanta ans, los vinhairons de la valòia de Tarn, de Compeire a Bòinas, aimavan festejar lo vin novèl en convidant los amics per lo tastar dins l'un o l'autre dels *vilatges de cavas* que son encara una meravilha de la valòia.

Tè ! avètz aquí un *tasta-vin* coma se lài èretz.

Uèi, es lo *tasta-vin* del Julon que se fa a sa cava de Contra-Pinet. A plan fachas las causas lo Julon ! Los *gendarmas* los a plan causits, plan ventruts, plan onches que, quand son tròp secs, i a pas que d'arrestas. Ambe la Melia, la siá femna, a l'ostal an plan rascladas las escaumas que, a la cava es pas aisit d'o far coma cal.

La rebarba*... Es lo cosin de Fontanelhas que l'amenarà ; mèmes que diguèt : "*Veiràs ! vos metra las tripas dessus-dejós.*"

La foaça... serà un pauc seca, mas coma aquò se'n manjarà un pauc mens... e se beurà un còp de mai !

E son aquí, los convidats, l'uèlh coquarèl que liuceja de malícia. Se rison en se tustant dins l'esquina. Cal sortir las semals e las metre lo cuol en l'aire, e una al mièg per far taula, per la manjalha, las autras al torn per far sièti.

Lo barral, lo Julon, lo ten a son costat, que i a pas que el que aje lo drech de far beure.

Alara, cadun se copa una lisca de pan a la torta e atacan los gendarmas. E totes de dire : "*Mo...o ! que son bons ! que son gostoses ! Los a plan cau - sits...*"

— *E ! Mila Diús ! lo faràs tastar aquel vin Julon ! Saique, l'as mancat ?*

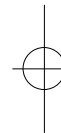
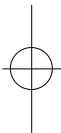
E cadun d'aparar son veire. Lo primièr veirat es pas que per óncher la garganta ; cal esperar la rebarba per plan tastar lo vin, que totes o sabon, i a pas que la rebarba per lo far bon. Lo Julon arrèsta pas de virar ambe son barral ; per el seríá una vergonha de daissar los veires vuèges.

Entre doás rasadas se'n canta e se'n dis, d'unas mai pebradas que la rebarba. E totes a pascalejar a se'n far petar las pèls del ventre. Es aquí que nòstra vièlha lenga occitana es meravelhosa tant pels racontes que pels cants.

Lo *tasta-vin* s'acaba ambe la foaça, que cal plan asagar se l'òm vòl pas s'escanar.

Lo tarrible es apuèi per dintrar las semals a la cava, quand l'òm vei doás pòrtas aquí ont n'i a pas jamai aguda qu'una.

La cava, un còp barrada, al braç un de l'autre, tot en se degargamelant per cantar *La camba tòrça*, cadun se'n tòrna a son ostal, en se regaudinant per avància de la gula que farà la femna quand se rendrà compte del estat del òme. Des còns que i a i cal anar totes ner ne metre un al lièch. E la femna de

E d'ont mai la femna brama, d'ont mai se rison, en se cutant de l'uèlh. E dison : "*E ! Dimenges que ven, serà lo torn de l'Andriu de far lo tasta-vin... E ! Andriu, au mens, l'oblidaràs pas ?*"

Louis VALÈS

* rebarba: *fromage fort fait de raclures de roquefort*

LO PRESENT

Figuratz-vos que venon de me portar lo *present*, coma se fasiá, un còp-èra al curat, a la mèstra d'escòla e a las surs. I a una brava porcion de bodin gras, confle, lusent, un polit talhon de trocha ròsa e gostosa, una trancha de fetge plan san, e l'immancable cunhet de pompeta, benlèu disètz, vautres, de saïn o d'issón o de grais, juste çò que cal per far còire, coma se deu, tota porcalha o trufalha dins la padena.

En desplegant menimosament, religiosament, aqueles tresors de golardisa fresca, me tòrna d'un pic a la memòria lo sovenir de la mamà, i a mai de seis-santa ans, al temps benesit de mos dètz ans. Ai pas qu'a barrar los uèlhs...

Sus la taulassa de la cambra freja, la santa femna se clina davant tot aquel frescum expandit sus la toalha blanca, la salsissa estent dejà a la pèrga e lo bacon al salador.

Quin còpa-cap per ne preparar tres o quatre d'aqueles *resents* que caldrà anar portar a d'unas braves ostals del vilatge ! La mètra de la cotèla balança, balança davant de se decidir, crac ! sus la longor del bodin e l'espessor de la trocha...

"*A ! mas que, se caldriá pas tròp despolhar ! Ne cal ben gardar per nautres ! L'annada es pas acabada. Es pas qu'entemenada... E cossí li diràs a la mètra ?*"

— *Bonjorn, Madama ! Avèm sangnat al nòstre ostal. Vos pòrti lo present !*

La miá paga serà un bonbon plegat d'un polit papièr mirgalhat, alara que, a la caminada, lo vièlh curat me donarà pas qu'un biscuiton redond, pecaire... Mas tant pis ! Soi fièr de me'n tirar tot sol d'aquel servici de transpòrt d'ofranda als notables del vilatge !

Mai de seissanta ans an passat, al moment qu'escrivi aquela paja...

E soi aquí a me demandar de qué es aquò que m'atendresís lo mai... Es que seriá lo sovenir d'aqueles scènas animadas per tantas figuras aimadas ? Seria pas, plus lèu, la delicadesa del gèste d'aquel o d'aquela que, duèi, a pensat qu'aquel *present* del *passat* me fariá plaser ?

Jacme VAIZY

(15 / 01 / 00, revisada de Amos B...)

DE PER L'ESCALIÈR

L'Aguston de la Bòria Seca èra chantre a la glèisa. E, de tant que bramava, quand el cresiá cantar, tota la parròquia, per escais, l'aviá apelat *lo taurèl*.

Mai, fasiá pas mentir lo nom que, un an, puèi l'autre, emplissiá son ostal pr'auquò plan pichon, de dròlles e de dròllas.

Cal dire que la Marisson, la siá femna, èra tan polida e tan bravourèla, plegadissa coma un vim, amb un parelh d'uèlh cocarèls e viüs coma la brasa, ont lusissiá tot còp una beluga. Que voldriatz que faguèssa l'Aguston ? En aquel temps, la *pilula* èra pas inventada.

Sonca, tres garçons e doás filhas, aquò fa tota una familha. Se parlava pas encara d'allocacions familhalas e, aqueles bogres, plan plantats, pas malautisses e degordits, èran, coma se devina, pas mal galufas. Calíá los noirir, los vestir, los enviar a l'escòla.

Fa que un ser, quand totes siaguèron al lièch, lo paure Aguston se sarrèt de la Marisson, tot contristat.

— *Que i a, demandèt ela, per qué siás tan desconsolat ?*

— *Ai, Marisson, i a que nos cal separar.*

— *Nos separar ! E per qué ? T'agrade pas plus ? Vòls te'n anar, o es ieu que me cal partir ?*

— *Ò que non ! Mès aquò son los enfants. Avèm qu'una traça de borieta, e dejà cinc enfants. Se non i prenèm garda, n'aurem sièis quand la prima serà aquí, l'an que ven un autre, e aital cada ans. Agèt un sospir : Tu, gardaràs la cambra, e ieu anarai jaire al plancat dins lo vièlh lièch de la paura mamà.*

La Marisson sospirèt. N'èra tota trebolada. Mès compreniá la rason. E aital siasquèt.

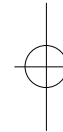
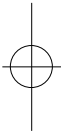
L'auton se passèt, e l'ivèrn. Puèi, venguèt la prima, savètz lo temps que la saba monta, que las catas miaunan, que lo cocut s'aprèsta a cantar.

Dins lo lièch de la mameta, l'Aguston podiá pas dormir. Se virava, se revirava. Entendèt picar mièja nuèch. Se decidèt a se levar, a paupas, sans menar bruch, sans alucar lo lum, e comencèt a davalair l'escalièr.

A la minuta, una pòrta se durbiguèt en bas, e una forma blanca s'avancèt, una candèla a la man, al pè de l'escalièr. Pensèt a una trèva. Mès, las trèvas se servisson pas de candèlas.

Era la Marisson que, coma el, aviá pas trobat lo sòm e que lo veniá cercar.

S'encontrèron al mitan de las grasas, s'abracèron, se potonejèron. Podètz pensar qu'una fèsta siaguèt. D'aquela nuèch, lo lièch de la mameta quitèt de servir. E, coma o pensatz, nòu meses après, jorn per jorn, per Nadal, l'Aguston e la Marisson completèron la mièja-dotzena, que trobèron dins l'esclòp una supèrba nena, la tresième e, per aquò, siasquèt apelada Noelia.

LOS NÒVIS DEL FUSTIÒ*

A l'ostal de ma mameta, i a un polit armari dins la cosina. Es fach de rove* ; lusís de tot caire, tament es estat fretat. Sentís lo mèl e la cera.

En nalt del mòble, plan plantats dreches, i a dos nòvis, vestits coma per la nòça. Rison en s'agachant. An l'aire coquins e l'òm creiriá que se contan de secrèts. Mameta los nomma : *Los nòvis del fustiò*.

Ieu, los finte cada còp que vene ; auriái ben volgut saupre çò que se dison. Un vèspre, mamè me diguèt :

— *Agachas tot lo temps aqueles nòvis, e aimariás bien conéisser lor secrèt ?*

— *Òc ! di òc ! mamè, aimariái bèlcòp...*

— *E ben ! vau te contar l'istòria d'aqueles dos, que duvon plan aveire cent ans... Mon papet a ieu èra fustiò. Trabalhava belcòp per ganhar sa vida e aviá pogut metre quelques sòus de costat. Aviá trenta ans ; conseisseguèt Ròsa que devenguèt la miá mamè. Ambe la benesida de lors parents se maridèron.*

Lo jorn de la nòça èra fixat. La fèsta s'aprestava. Ròsa portariá lo trossèl al menatge e Loïson, lo mieu papet, fariá los mòbles. Se meteguèt al trabalh per far un armari e una pastiera. Fasiá volar la ressa, lo parador, lo rabòt e la garlò - pa ; lo martèl picava las cabilhas e lo mòble preniá bon èr. Mès, per bien mostrar qu'èra bon fustiò, fabriquèt aqueles nòvis que veses aquí.

Aguèt acabat la setmana de dabans la nòça. Mancava pas que de metre en plaça aquel parelh d'amoroses. Calíá tanben levar las ressilhas del fons del tirador. Mas, èra un pauc tròp tard per aquel ser.*

Pausèt doncas aqueles joves sus la pastiera e partiguèt en pensent : Deman, de matin, vendrai lo metre en plaça e farai lusir mos mòbles. S'anèt jaire après aveire manjat una escudelada de sopa de ravas e un croston de pan amb un talh de formatge.

Dins l'atelièr, tanlèu que Loïson clutèt, los dos amoroses se lèvan e se fan un brave poton. Puèi, sus la pastiera pican la borrèia, sans far de bruch per daïssar dormir Loïson. Menèron la fèsta tota la nuèch, de la pastiera a l'armari... Quand lo gal del vesin cantèt, se despachèron de voler tornar sus la pastiera ont Loïson los aviá daïssats. Mas, en saltant del armari, manquèron lor còp e tombèron dins lo tirador, sus las ressilhas. Tan lasses èran que s'endor - miguèron aquí, dins los braces un del autre !...

Es coma aquò que Loïson los tornèt trobar... e compreguèt çò que s'èra passat.

O contèt a Ròsa lo jorn de la nòça, mès o diguèt pas a degús mai. E cada còp que Ròsa e Loïson se volián dire que s'aimavan, quand i aviá de mond a l'ostal, s'agachavan en se risent e se disián : Finta los nòvis del fustiò !

Pèire SOUCHON

LO NIS DE RAPINÀS*

Tot jovenòt, èri un pastron pro degordit per gardar un tropelon de fedas, aviái lo temps de n'imaginar mai d'una, sustot quand lo tropèl caumava. Cercar de nises : es aital qu'aprenguèri un escach de causas sus la vida dels rapinasses, tartanasses, ratairòls e autres aucèls de tota mena.

Quand, a la prima, vesètz dos rapinasses planar sus d'aubres gròsses e bèls, va sans dire que cèrcan de bastir. Ne vegèri dos que cada jorn carrejavan bròcas e plumas. Agèri lèu après a comptar los jorns que caliá als pichons per foranisar. Sans ne sonar mot a degun, me prometèri de los anar denisar.

Un bon matin, tant esperat, delarguèri avans ora per m'atalar a mon pretz-fach !

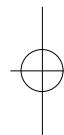
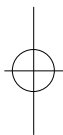
L'aubre me portava pena : èra gròs ! Pr'aquò asartèri de l'escalar. Cal sarrar los genolhs e los braces, e se'n fa pas gaire al còp. Començavi a dobtar : quand posquèri emponhar lo primièr branc èra temps, qu'anavi racar. Lo pus meschant es fach : una bròca verda èra a portada de man per far una altra pausa...

Eri naut. Vesiái al luènh mas fedas, qu'anavan bien. Mon can, al costat, pareissiái pichon. Aviái páur e ne tremolavi. Per de qué soi montat tan naut ? Era pas ora d'abure de regrèts. Branca après branca, m'assarri del nis que semblava pus lèu un nos de broquilhas, res de mai. Mas de qu'es aquò que flaira tant ? Mos rapinons serián crebats ? Pr'aquò, los vièlhs menarián pas tant de rambalh... Me sembla qu'entendi bufar los pichòts... M'an sentit : aquò's per causa. Son aquí plan revelhats e an de plumas : son prèstes a fro-nhar.

Los agachi ambe plaser mos quatre polzinons. Son pas degostats de pompir aquelas caronhadas : pèls de granolhas, rats a mitat escorgats, una taupa ambe lo ventre defòra, una sèrp que s'estorcinga encara... e mème... tè ! lo poleton que la mamà lo cèrca dempuèi ièr. Mas, qu'aquò flaira fòrt !

Arrèsti aquí mon inventari e emponhe mon primièr aucèl que saqui dins la museta. Le segond, pro plasent, s'i saca bonament tot solet. Lo tresième, lo pòrc, me graufinha un bras e las còstas en se debatent tant e mai, qu'embaura lo darrièr. Aquel d'aquí sauta en defòra en essajant de prene la volada. Lo paure el, l'entendèri arribar al sòl, coma una saca de noses. Me pensèri : *"Paura puta, tu, siás fach !"*

Los vièlhs èran malvolents per ieu. M'escopetavan a còps d'alas. A la davada perdiái pas temps. La pega s'emplastrava pels ginolhs e per la camisa. A un cròc de branca m'acroquèri la bragueta e i seriái encara se tot aquò aviá pas petat. L'emmonil me sangava : èri pròpre ! Laissèri tombar ma museta. Ara, pas tan pesuc. lise. lise e sans adachar l'alcada ont èri. me laissi anar

qu'èra davalat solet alenava pas pus.

Mas fedas ? Mon can ? La sanha èra nuda e muda : tot èra partit a l'ostal.

Lo papà me faguèt pas de compliments. La mamà èra tota revirada per mon estat. Anèt quèrre un botelhon d'aiga-ardent e me'n passèt aquí ont fasiá besonh.

Lo lendeman, los autres enfants del catechirme me companhèron dins totes los ostals per levar d'uòus. N'agèri lèu qualqua dotzena qu'ofriguèri al nòste curat. Me'n donèt tres francs e mièg. Plan content, sul camin del retorn, donèri lo vam a mos rapinons. Eran pro abarits per aquò.

Pèire de GRANVIALA

* rapinàs / tartanàs: *buse, busard, oiseau de proie.*

DE CAP A L'AN DOS MILA !

Sul modèl De cap a l'immortèla (p. 25) vos proposam de paraulas originalas per cantar L'an 2000.

1 - Sabi un camin que foguèt long
Que foguèt long, que foguèt long.
Nos sovenèm, de mai d'un jorn,
De mai d'un jorn, de mai d'un jorn.

**Òu ! Amics ! vam arribar,
Vam arribar, al magic An Dos Mila ;
Òu ! Amics ! vam arribar
Vam arribar, lo camin l'aurem fach.**

2 - Long del camin, i agèt de flors,
I agèt de flors, i agèt de flors !
E plan sovent, tròpes de plors,
Tròpes de plors, tròpes de plors...

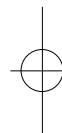
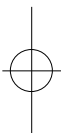
3 - Per avançar, calia d'esper,
Caliá d'esper, caliá d'esper !
Es l'amistat, que lo portèt,
Que lo portèt, que lo portèt !

4 - Mas, tant d'amics, que son partits,
Que son partits, que son partits !
Mas dins l'esprit, son ben aquí,
Son ben aquí, son ben aquí !

5 - Son plan presents, mai que jamai
Mai que jamai, mai que jamai !
Totes ensems, nos aimam mai,
Nos aimam mai, nos aimam mai.

6 - Se Dieu z'o vòl, nos cal cantar,
Nos cal cantar, nos cal cantar.
Dins un poton, nos cal aimar,
Nos cal aimar, nos cal aimar !

**Òu, Amics ! sèm arribats
Sèm arribats, al magic An Dos Mila ;
Òu ! Amics ! sèm arribats
Sèm arribats, lo camin l'avèm fach !**

MOSSURS LOS SINGLARDS

Anem ! Anem ! Mossurs los Singlards, un pauc de disciplina ! Se sabiatz çò que veni d'aprene sul vòstre sicut ! Venon de me dire que, dins nòstra comuna, sètz la causa d'una marrida brolha entre un propietari jalós de sas tèrras e la Societat de caça tan mai jalosa de sos dreches. L'autre jorn, amont, a la cresta del truc, pareis que se cridèron pindòlas de l'un a l'autre : "*Vautres, alobits, res - pectaretz mas tèrras !*"

— *E tu, bogre d'engibinhat, m'empacharàs pas de caçar !*

Per esperar, vautres, los Singlards, vos fretavetz los arpions de contentament, cabits dins los bòscs d'aquel propietari irètge. Lo monde se planjon de vos veire fòire, modilhar, virar la gleba dessus dejós. Prats et devezas revèrtan de camps mal laurats, estripats coma per una borsa de boièr que sap pas tener l'esteva. Se dis que lo jutge a dich als gendarmas d'anar far enquista. Atencion, Mossurs los Singlards ! Se podriá ben que lo jutge afortiguèsse que sètz vautres que portatz lo tòrt ! Alara, s'alargaran los dreches de caça, e serà vautres - qué volètz que ieu i fague - serà vautres que vos faretz traucar la codena per las balas ! Vos trobarem, un jorn de vinatge, dins nòstra assièta, en salça o en rostit, s'aquò's pas en *méchoui* ! Cal dire que sètz, duèi, tament nombroses ! La familhòta de cinc o sièis lachintons, aquò's passat de mòda. Duèi, sètz venguts de familhassas e de familhassas mescladas e remescladas, coma los Ebrèus al temps del Faraon d'Egipta ! Es ora de far quicòm per vos parar d'un terrible maselatge ! Sabi pas ieu... Benlèu podriatz demandar a vòstras femèlas de prene la pilula *contraprens*. Se deu ben poder trobar, en modilhant per tranuga, falguièra, ginèsses, ginzana, granas de saüc mesclat ambe' vèrms de tèrra o, per las lòcas* poiridas, qualche mendre res per fabricar una potinga *contraceptiva*. Anem ! Vos cal trobar quicòm per arrèstar los caçaires, siquenon vos faretz enclaire dins de pargues coma los lops de Santa-Lucia. Auretz gauj apuèi de me dire, dins vòstre plaidejadís, que la tèrra aperten a tota bèstia que i se muda : taupa, taïs, rainal-guèine, lèbre, lapin, rat o ratapenada, sèrp o claveta, blandre o grapald, cabreton o grand cèrvi. Vos respondrai que avèm totes lo mème Creator, e que aiceste estipulèt que l'òme seriá lo mèstre de tot çò que viu sus tèrra, jos la tèrra, dins la mar e quitament dins l'aire. Fa qu'auretz pas jamai lo darrièr mot ! No'n podètz far veire tant que vodretz, mas agachatz plan ont es vòstre interèst ! Vos recomandi de pas sautar las rotas mal a prepaus : l'autre jorn, un dels vòstres me faguèt atrapar un subte que manquèt pas de gaire de me far virar las sanguetas ! Urosament que la mecanica que se sòna A.B.S. nos saubèt totes dos !

Ieu, vos vòli pas la mòrt per totes, nani, mas, cré-nom-de-nom ! faguètz quicòm, de per vautres, per que poguèssem nos endevenir.

LA VIADENA

- 1 - Totes sèm venguts a l'air de la campanha,
París, lo grand París, manca pas d'agrament,
Mès, pr'aquò nos fa pas oblidar la montanha
E la nòstra Viadena, aval que nos atend.
- R :** *Viva nòstra montanha
A nautres nos agrada
Totes l'avèm quitada
Mès, l'aimam pas que mai,
L'oblidarem jamai
Totes l'avèm quitada
Mès l'avèm pas oblidada
Amai lài tornarem
Lo pus lèu que poirem.*
- 2 - Altpuèch qu'es bien quilhat, amont sus la colina
A sos prat totjorn verds e sos garçons plan fièrs ;
Ambe sos bòscs d'avets, Lacalm al luèn domina
E dejà d'una vila a ben totes los *airs*.
- 3 - Cassuèjols que se crei lo gal de la Viadena
Es fresc coma un bèl òrt dins sos bòscs de faus ;
Del país montanhòl, Laguiòla es totjorn reina
Mai regnarà totjorn d'Aubrac jusc'al Cantau.
- 4 - Sent' Jurvèva la bèla es nòstra capitala
Son borg lo pus aimable a lo pus ginte nom
Orlhaguet sosrisent al bèl solelh s'estala
E son bon medecin pòrta bien son renom.
- 5 - La Terrissa sustot de bèls puèchs encadrada
Jos son cloquièr, pels prats, florís al bòrd dels rius,
La Terrissa sustot a nautres nos agrada
Lo bonur alhors passa, aici deu far son niuc.
- 6 - Lo jardin de Viadena es al bòrd de l'Argença
Lo long del riu d'argent ont la trocha se plai
S'avètz vist lo país, ne gardatz sovenença
E sètz pas estonat que l'aimem tant e mai.
- 7 - Quora retrobarem lo niuc de nòstra enfança
De nòstre vièlh fornèl, quora veirem lo fum
Se las bisas d'Aubrac bufavan per la França
Quand la cistra florís sentirem son perfum.

SOMARI

ROÈRGUE REGUÈRGUE... 1

VIDA OCCITANA

Novèlas occitanas... 4

DINS LO VAM ROMIEU,

UNA POLIDA FLORISON RELIGIOSA EN ROÈRGUE

Dins los fumses del temps... 6

Espandiment del camin romieu... 8

En Roèrgue, la vida ecclesiastica après 800... 8

La vida monastica en Roèrgue : respelida de Concas... 10

Santa Fe, enfant carida del Roèrgue... 11

La *canczon* de Santa-Fe... 12

Un temps de resplendor... 12

Onor al sant patron de la diocèsi : sant Amans... 13

Concas se pren una dimension internacionala... 14

UN ÒME, UNA ÒBRA : Zefir Bòsc... 17

CONTES E NOVÈLAS

Lo Drac (U. CADILHAC)... 20

La nòvia garrèla (A. MARCENAC-GARDES)... 24

"*Los de Nadau*" De cap a l'immortèla !... 25

Lo tasta-vin (L. VALÈS)... 26

Lo *present* (J. VAIZY)... 27

De per l'escalièr (A. QUINTARD)... 28

Los nòvis del fustiò (P. SOUCHON)... 29

Lo nis de rapinàs (P. de GRANVIALA)... 30

Mossurs los Singlards (Milamilou)... 32

Pour lire l'occitan... En cobertura

41

SETEMBRE 1999

